

Stichting ter Bevordering van de Agrarische Bedrijfs- en Gebiedsontwikkeling

Eind rapportage Biologisch Kleinfruit Klein maar duurzaam

Project in het kader van de Subsidieregeling demonstratie- en kennisoverdrachtprojecten duurzame landbouw van het Ministerie van LNV. Reguliere tender 2008; thema biologische landbouw

Aanvraagnummer 3800002703460

Auteurs: G. Brouwer en H. van Doornspeek en J. Dogterom (DLV Plant)

Datum: juni 2012

Dit project wordt ondersteund door de Europese Unie en het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de Europese Unie, Uitvoering: DLV Plant in samenwerking met PPO-Fruit en kleinfruit telers. Medefinanciering door Stuurgroep Landbouw Innovatie Brabant.

**STUURGROEP
LANDBOUW INNOVATIE
BRABANT**

Inhoudsopgave

VOORWOORD	2
1. INLEIDING EN ACHTERGRONDEN	3
2. DOEL EN DOELGROEPEN	3
3. ACTIVITEITEN	4
3.1 VOORBEREIDEN DEMONSTRATIES EN INNOVATIES BIOLOGISCH KLEINFRUIT	4
3.2 SNUFFELBIJENKOMSTEN VAN GANGBARE EN BIOLOGISCHE TELERS.....	4
3.3 PRAKTIJKEXPERIMENTEN TBV VERBETERING KWALITEIT KLEINFRUIT	6
3.4 DEMONSTRATIES EN EXCURSIES.....	8
3.5 PR EN COMMUNICATIE	9
4. EFFECT EN LEERPUNTEN PROJECT	9
5. EINDCONCLUSIE	10

Voorwoord

Sinds voorjaar 2009 heeft het Demoproject “Biologisch Kleinfruit” haar activiteiten ontplooid. Samen met ondernemers, het KICK, PPO-fruit heeft DLV Plant, en dan met name Gerjan Brouwer en Heino van Doornspeek in opdracht van BABG en Harald Oltheten hard gewerkt om de diverse aspecten behorende bij de biologische teelt van kleinfruit voor het voetlicht te brengen en de overdracht van kennis en ervaring tussen biologische en gangbare kleinfruitteelers te organiseren en te faciliteren. Geslaagde demonstraties, zogenaamde snuffelbijeekkomsten en excursies bleken hiervoor toereikend. Alle kleinfruitteelers hebben kennis kunnen nemen van de ontwikkelingen in deze sector.

Ook door een financiële bijdrage van het LIB (Landbouw Innovatie Brabant) is dit project ondersteund. Een aantal activiteiten zijn in Brabant uitgevoerd.

Dit demonstratieproject toont aan dat, door samen met de praktijk, hiermee in de praktijk aan de slag te gaan, ondernemers op basis van ervaringen en hun inzichten om gaan schakelen naar methoden die werken.

Hiermee constateer ik dat overheid, onderzoek en bedrijfsleven samen verder willen werken aan een nog duurzamere kleinfruitsector.

Dank voor alle betrokkenen.

Jacob Dogterom

DLV Plant, mede namens BABG en Harald. Oltheten

1. Inleiding en achtergronden.

Het areaal biologisch kleinfruit, zijnde o.a. rode bes, kruisbes, braam, framboos, en andere bessensoorten is in Nederland nog klein. In Nederland zijn nu 18 telers actief in de teelt en verkoop van kleinfruit. Dit op circa 68 hectare

De gangbare sector kleinfruit is aanmerkelijk groter en nog steeds groeiend. Het totaal aantal bedrijven bedraagt ongeveer 400, met een totaal areaal van circa 550 ha.

De biologische teelt van kleinfruit staat dus nog in de kinderschoenen. De eerste ervaringen zijn positief; de teelt op kleine schaal is goed te doen en de marges zijn aantrekkelijk. De ervaringen binnen de teelt zijn positief en bevatten ook zeker leerpunten voor de gangbare kleinfruittelers. Denk hierbij aan de wijze van bemesting, (organische bemesting staat in de belangstelling), mechanische onkruid- en opslagbestrijding, rassenkeuze en de bestrijding van ziekten en plagen.

Er zijn de laatste tijd diverse innovaties in deze teelten zelf of vanuit andere teelten die perspectiefvol zijn voor de biologische kleinfruitsector en vandaar uit ook zijn uitstraling zullen hebben naar de gangbare sector. Zoals mechanische onkruidbestrijding en de aandacht voor bodem en bodembeheer. Er zijn groeimogelijkheden voor de biologische teelt van kleinfruit. Gangbare telers zijn geïnteresseerd en er is vraag naar producten vanuit deze sector. Kleinfruit past in het pallet van gezonde voeding en het is een pluspunt als het dan ook nog biologisch is. Daarnaast zijn er ook vragen en problemen in de gangbare kleinfruitsector die mogelijk opgelost kunnen worden in een gezamenlijke aanpak met de biologische sector, zoals de organische stofvoorziening en de MRL problematiek.

De behoefte bestond om op bepaalde thema's die een positief effect hebben op kwaliteit en duurzaamheid van de teelt en het product dieper in te gaan en daarnaast ook wat specifiek in te zoomen op bepaalde teelten.

Bovengenoemde ontwikkelingen verdienen steun. Vandaar dat zowel biologisch kleinfruitteler H. Oltheten (bestuurslid van de telersvereniging voor biologische fruittelers Prisma), het KICK (Kennis- en Innovatie Centrum Kleinfruit (DLV Plant en PPO) de handen ineen geslagen hebben en een plan hebben geformuleerd om de biologische kleinfruitsector verder te stimuleren, hun kennis te verbreden naar de gangbare telers.

Dit plan paste prima in de demoregeling Biologische Landbouw die LNV heeft opgesteld.

Vandaar dat bovengenoemde partijen en de Stichting BABG, DLV Plant hebben gevraagd een projectplan te ontwikkelen en een aanvraag in het kader van deze regeling te doen.

Deze aanvraag is begin 2009 gehonoreerd en in deze eindrapportage doet BABG verslag van de uitgevoerde activiteiten.

Nadat de aanvraag is gehonoreerd heeft ook het LIB (Landbouw Innovatie Brabant) actief geparticipeerd en mede gefinancierd in dit project.

2. Doel en doelgroepen

Het doel van dit demonstratieproject was

- Kennis over aspecten van de biologische teeltwijze binnen de kleinfruitsector actief delen met gangbare kleinfruittelers.
- Het verbeteren van de biologische teeltwijze van kleinfruit, waardoor de kwaliteit van het eindproduct omhoog gaat.

Het thema voor dit demonstratieproject was dat de biologische bedrijfsvoering of nauwkeuriger geformuleerd, bepaalde methoden of aanpakken binnen de biologische kleinfruitsector die goed in de gangbare kleinfruitsector toepasbaar zouden zijn. Er moest dus een actieve uitwisseling tussen biologische kleinfruitteelers en gangbare kleinfruitteelers op gang worden gebracht. Dit geeft impulsen voor een optimalisering van de biologische en de gangbare teeltwijze.

3. Activiteiten

De volgende activiteiten waren gedurende de looptijd van het project voorzien en zijn uitgevoerd.

3.1 Voorbereiden demonstraties en innovaties biologisch kleinfruit

Jaarlijks is er een overleg geweest tussen biologische kleinfruitteelers, KICK (DLV Plant en PPO) en LIB over welke thema's en onderwerpen er het komende jaar opgepakt gaan worden. Deze thema's c.q. onderwerpen zijn vervolgens daar neergelegd en uitgevoerd waar dat het beste kon plaats vinden. Over de activiteiten wordt in het vervolg verslag gedaan.

Het is in de praktische uitvoering gebleken dat het onderscheid tussen snuffelbijeenkomsten, demonstraties, excursies en andere bijeenkomsten niet echt hanteerbaar was. De indeling van de bijeenkomsten en de rapportage is dan ook min of meer willekeurig.. In veel gevallen is ook nauw aangesloten bij of gebruik gemaakt van bestaande structuren van de NFO of andere studieclubs.

Kern is wel dat de bijeenkomsten gehouden zijn en dat er intensieve uitwisseling van kennis tussen gangbare en biologische kleinfruitteelers heeft plaats gevonden.

3.2 Snuffelbijeenkomsten van gangbare en biologische telers

Er stonden 6 snuffelbijeenkomsten gepland. De kern van deze bijeenkomsten, waar zowel biologische als gangbare kleinfruitteelers voor uitgenodigd zijn en ook aanwezig waren, was dat beide teeltwijzen intensief met elkaar in contact zouden komen en er wederzijdse kruisbestuiving zou plaats vinden.

Kennis uitwisseling

Datum	Lokatie	Aantal bezoekers
19 maart 2009	Erica/zachtfruittelersvereniging NoordOost-Nederland	25
18 juni 2009	Randwijk/locatie KICK	110
15 maart 2010	Waarde, ism studieclub zachtfruit ZW Nederland	15
27 april 2010	Erica, ism studieclub zachtfruit Noord Oost Nederland	25
23 mei 2011	St. Oedenrode/ ism NFO Kleinfruit	45 (zie ook verslag in De Fruitteelt)
25 augustus 2011	Nistelrode, ism NFO Productgroep Houtig Kleinfruit	15
Totaal aantal bezoekers		235

De resultaten van de snuffelbijeenkomsten waren erg goed. Van te voren was als risico benoemd dat de uitwisseling tussen gangbaar en biologische niet altijd soepel zou kunnen verlopen, maar dat is met name door te focussen op wederzijdse problemen en op teelttechniek erg meegevallen. De sfeer en openheid was goed, dit mede doordat de bijeenkomsten plaats vonden op de eigen praktijkbedrijven. Dan staat de teelt en het vak centraal. Ook is aansluiting gezocht bij bestaande structuren.

Onderwerpen die aan de orde zijn gesteld waren:

- inzet biologische middelen, natuurlijke vijanden, inzet van (biologische) gewasbeschermingsmiddelen. Bemesting.
- MRL's en inzet natuurlijke vijanden.
- Inzet UVc voor onkruid en opslag bestrijding
- Biologie en bestrijding taksterfte rode bes, oa door inzet antagonist
- Biologie en bestrijding echte meeldauw kruisbes. Inzet kaliumbicarbonaat.
- Preventie stengelziekten braam en framboos
- Inzet plantsap analyses, DNA testing tbv bemesting rode bes
- Biologische ziekte en plaagbestrijding in kleinfruit/kersen

3.3 Praktijkexperimenten tbv verbetering kwaliteit kleinfruit

In samenwerking met KICK en PPO en diverse telers (in afstemming met LIB) zijn de volgende praktijkexperimenten uit gevoerd. Deze praktijkexperimenten zijn zowel bij telers in Brabant als op PPO/KICK uitgevoerd.

In de bezoekersgidsen van KICK staan de diverse praktijkexperimenten genoemd

Thema	Locatie	
2009		
Meeldauwbestrijding	Randwijk	
Teelt kiwi bes	KICK	
Weggroei houtig kleinfruit	KICK	
2010		
Meeldauwbestrijding	KICK en bedrijven oa in Brabant	
Teelt kiwi bes	KICK en Sprankenhof	
Start bio kleinfruit, rassen	KICK en bedrijven	
2011		
Bessenglasvlinder	Diverse bedrijven o.a. in Brabant	
Kiwibes	KICK en Sprankenhof	
Rassen biologische teelt	KICK	

De resultaten en ervaringen met deze praktijkexperimenten zijn eveneens breed weggezet in excursies, demonstraties, publicaties en websites.

Ten aanzien van meeldauwbestrijding met Armicarb en in 2011 met Karma is de voorlopige conclusie dat de fytotoxiciteit te groot is, verder onderzoek naar de meest optimale en minst schadelijke toepassing is gewenst. Een teler is er op zijn bedrijf mee aan de slag gegaan.

Werkt het nu wel of niet goed ?

Ten aanzien van de teelt van mini kiwi

Kweek de mini kiwi's eerst goed op en plant ze als grote planten uit op het veld. Zorg voor mogelijkheden van beregenen (ook voor bestrijding nachtvorst schade), er zijn grote rasverschillen en ook grote verschillen binnen de rassen. Zelfbestuivende rassen komen snel in productie, maar hebben te veel en te kleine vruchten. Inmiddels zijn er circa 15 telers die de teelt van mini kiwi's op hun bedrijf hebben gestart.

kiwi bessen, een kansrijk product ?

Ten aanzien van rassen vergelijking biologische teelt. Er is een mooie aanzet gedaan, maar de tijdspanne is te kort, onafhankelijke rasvergelijking is belangrijk. Er worden een aantal getoetste rassen in de praktijk uitgeplant, deze hebben als kenmerk robuustheid, ziekte ongevoeligheid en een mooi uiterlijk en goed smaak.

Ten aanzien van weggroei houtig kleinfruit.

Echt onderscheidende verschillen zijn niet gevonden; in percelen met een slechtere grond/watervoorziening kan het toevoegen van plantgat mengsels een stimulerende rol hebben.

Ten aanzien van bessenglasvlinder verwarring.

Een eerste orientatie is uitgevoerd, methode lijkt perspectiefvol en vervolg is door de NFO opgepakt.

3.4 Demonstraties en excursies

Rondom diverse bedrijven en praktijkexperimenten zijn demonstraties en excursies van zowel biologische als gangbare kleinfruitteelers georganiseerd. Hierbij was er ook afstemming met regionale vaktechnische (NFO)studieclubs.

De doelstelling was 3 excursies en 1 demonstratie per jaar, dus 4 bijeenkomsten per jaar.

In een aantal gevallen is verslag gedaan in De Fruitteelt.

Er is een afsluitende studiedag aan het eind van het project georganiseerd.

Datum	Lokatie	Aantal bezoekers
Excursies/demonstraties		
15 mei 2009	Oud Sabbinge	12
12 juni 2009	Udenhout en Lepelstraat	14
18 juni 2009	Randwijk, demonstratie mechanische onkruidbestrijding	100
4 november 2009	Randwijk	44
17 juni 2010	Randwijk, Open dag KICK, heel veel proeven	110
17 juni 2010	Demonstratie mechanische onkruidbestrijding door H. Oltheten	110
27 mei 2010	Haaren, ism LIB, NFO kleinfruit	45
29 juni 2010	Zoelmond	15
23 mei 2011	St Oedenrode	45
28 juni 2011	Noord Nederland	25
18 augustus 2011	KICK, open dag	50
10 oktober 2011	Molenschot ea, opkweekbedrijven	20
23 november 2011	Studiedag Biokleinfruit, Randwijk	35 (zie ook verslag De Fruitteelt)
Totaal aantal bezoekers		625

Vernieuwingen laten zien levert veel discussie op

Ook hier is het algemene beeld dat er veel onderlinge kennisuitwisseling heeft plaats gevonden. Onderwerpen in de volle breedte van de teelt, dwz rassen, opkweek, bemesting, gewasbescherming, mechanische onkruidbestrijding. In een aantal groepen was er ook aandacht voor biodiversiteit. Juist de verschillende bedrijfstypen en strategieën leveren veel stof tot discussie en kennisontwikkeling op.

De excursies en demonstraties zijn op praktijkbedrijven en op KICK uitgevoerd.

Telers stellen heel praktische vragen, ze willen met de kennis op hun eigen bedrijf aan de slag.

borstels voor mechanische onkruidbestrijding

3.5 PR en communicatie

Vanuit de diverse activiteiten is de nodige PR en communicatie gegenereerd. Er hebben regelmatig aankondigingen en verslagleggingen plaats gevonden in de Actua (nieuwsbrief fruittelers), Biovaria (nieuwsbrief biologische fruittelers) en in de Fruitteelt. Een afsluitend persbericht is verzonden.

De doelgroep is zeker bereikt via deze kanalen.

Als eindresultaat is een brochure Best of Bio. Nieuwe ontwikkelingen in de teelt van kleinfruit geproduceerd. Deze wordt onder alle kleinfruittelers verspreid.

4. Effect en leerpunten project

Het effect van dit project is dat er zeker meer gezamenlijk opgetreden en kennis ontwikkeld wordt door biologische en gangbare kleinfruittelers. Een gezamenlijke ontmoetingsplaats in Randwijk, proeftuin en KICK, draagt daar zeker aan bij. Ook door het gezamenlijk optrekken van onderzoek, praktijk en advies zijn verbeterlagen gemaakt. Praktijkvragen zijn nadrukkelijk opgepakt en antwoorden zijn geformuleerd. Ook in dit project is weer bewezen dat praktijksturing aan onderzoek werkt. Toch valt het nog niet mee om biologische teeltmethoden te laten adopteren door de gangbare sector; maar de start is gemaakt. Er liggen uitdagingen als het gaat om het terugdringen van het aantal residuen op kleinfruitproducten.

Daarnaast zijn een aantal teelttechnische verbeterlagen gemaakt, bijvoorbeeld rondom mechanische onkruidbestrijding. Machinefabrikanten, loonwerkers en telers zijn verder gegaan op de aangedragen thema's.

Het rondom wederzijdse knelpunten en de teelt bijeenbrengen van zowel gangbare als biologische telers werkt. Dit bevordert de uitwisseling.

Bedacht moet worden dat de kleinfruitsector een kleine sector is, maar mede door dit demo project is er toch een beweging van diverse uitwisselactiviteiten op gang gekomen. Dit zal de sector in de volle breedte versterken.

5. Eindconclusie

Een succesvol project wat de basis vormt voor een verdere kennisdeling en kennisverspreiding rondom een verdere verduurzaming vanuit de biologische kleinfruitsector van de kleinfruitsector . Waarbij ook steeds impulsen worden gegeven aan de kwaliteitsverbetering van de teelt.

